

LIETUVOS BANKAS
EUROSISTEMA

Finansinio stabilumo būklės ir sisteminių rizikų Lietuvos finansų sistemai apžvalga

2024 m.

Turinys

Santrauka	2
Lietuvos ir tarptautinės makroekonominės aplinkos bei finansų rinkų raida	4
Įmonių ir namų ūkių finansinė būklė bei įsiskolinimo raida	6
Būsto ir komercinio NT tendencijos	10
Bankų sektoriaus raida	12
Bankų mokumo ir likvidumo vertinimas	14
1. Bankų mokumo vertinimas	14
2. Bankų likvidumo testavimas	17
Santrumpos	19

Santrauka

Inflacijai euro zonoje artėjant link 2 proc. vidutiniu laikotarpiu tikslo ir ECB mažinant palūkanų normas, rizikų fonas šviesėja, tačiau grėsmę finansiniam stabilumui kelia geopolitinės įtampos ir euro zonos šalių ekonominis bei politinis neapibrėžtumas. Sumažėjus inflacijai ir mažėjant paskolų įmonėms bei namų ūkiams palūkanų normoms, spartėja privatusis vartojimas, stebima paslaugų sektoriaus plėtra. Tačiau šalių ekonominę raidą ir finansinį stabilumą gali paveikti padidėjusi sukrėtimų rizika, kurią lemia labiau ryškėjantis geopolitinės įtampos fonas pasaulyje, augantis ekonominis ir politinis neapibrėžtumas didžiausiose euro zonos šalyse, įvykę JAV prezidento rinkimai ir didesnis finansų rinkų pažeidžiamumas netikėtiems sukrėtimams.

Mažėjančių palūkanų normų aplinkoje buvo matyti verslo ir gyventojų kreditavimo atsigavimo ženklų, o gyventojams finansinį atsparumą palaikyti padėjo sparčiai kylantys atlyginimai, mažas įsiskolinimas ir turimos santaupos. Finansinio ciklo indeksas Lietuvoje atsispyrė nuo anksčiau stebėto žemiausio lygio. Šį pokytį daugiausia nulėmė dėl pradėjusių mažėti palūkanų normų didėjanti paskolų paklausa. Augo tiek naujas kreditavimas, tiek anksčiau gautų paskolų persitarimų skaičius. Apskritai verslo ir gyventojų įsiskolinimas ir toliau buvo mažas, palyginti su bendru ekonomikos augimu. Tuo metu gyventojų finansinė padėtis tebebuvo gera ir reikšmingai nepakitusi, tą lėmė sparčiai didėjusios pajamos ir pakankamai aukštas santaupų kredito įstaigose lygis. Šios aplinkybės taip pat reikšmingai prisidėjo palaikant gerą bankų paskolų portfelio kokybę. Namų ūkių finansinės perspektyvos ateityje priklausys nuo įmonių finansinės būklės ir situacijos darbo rinkoje.

Didžiausią riziką įmonių finansinės būklės pablogėjimui kelia galimų geopolitinių sukrėtimų pavojus ir užsienio prekybos partnerių patiriami sunkumai. Išaugę nuo eksporto labiausiai priklausančių gamybos, prekybos bei transporto sektorių įmonių nuostoliai neleisti vykdyti turimų įsipareigojimų ir dėl tarpusavio susietumo neigiamai paveiktų kitas susijusias įmones, blogėtų gyventojų finansinė padėtis bei bankų turto kokybė, o tai dar labiau didintų ekonomikos sukrėtimo poveikį. Vis dėlto šių sektorių įmonių įsiskolinimo ir neveiksnių paskolų lygis tebėra pakankamai žemas, bankrotų skaičius vis dar mažesnis nei priešpandeminiu laikotarpiu, o dideli pelningumo ir likvidumo rodikliai rodo pakankamus rezervus įveikti sunkumus ateityje.

Nepaisant riboto dydžio kainų disbalansų, rizikos būsto rinkoje atslūgsta, tačiau komercinio NT segmente tebėra padidėjusios dėl galimo paklausos ir pasiūlos disbalanso bei tebesančios refinansavimo rizikos. Pingant skolinimuisi ir gerėjant įperkamumui, būsto rinkos aktyvumas toliau didėja. Dėl didelių NT įmonių pelnų ir žemo neveiksnių būsto paskolų lygio spaudimo būsto kainoms kristi nėra. Komercinio NT segmente rizikų lygis tebėra padidėjęs, vis dar yra kainų korekcijos tikimybė. Didesnį rizikos lygį rodo gana mažas rinkos aktyvumas ir tebedidėjantis biurų neužimtumas. Komercinio NT valdytojų pelningumą neigiamai veikia didesnės skolos tvarkymo išlaidos, o naujas investicijas riboja sumažėjusi rizikos premija. Kita vertus, bankams kredituojant tik saugiausius komercinio NT projektus, komercinio NT kredito kokybė tebėra gera. Taigi, net pagal nepalankų scenarijų, galimi bankų nuostoliai neturėtų paveikti finansų sistemos stabilumo.

Lietuvoje veikiančių bankų pelningumo, turto kokybės bei likvidumo rodikliai tebėra geri ir rodo didelį bankų atsparumą sukrėtimams, tačiau padažnėjusios kibernetinės atakos tebekelia riziką bankų sektoriui ir finansų sistemai. Bankų atsparumą galimiems sukrėtimams stiprina aukštas pelningumas, kurį palaiko vis dar didelės bankų grynosios palūkanų pajamos, taip pat dideli likvidumo rezervai, laikomi centriniame banke. O neveiksnių paskolų dalis vis dar yra žemo lygio, šiek tiek reikšmingiau augo tik tokių paskolų dalis vartojimo paskolų segmente. Tačiau, ir toliau esant geopolitiniam ir makroekonominiam neapibrėžtumui, bankai vis dar atsargiai vertina skolininkų padėtį, o sisteminio pobūdžio kibernetinių atakų rizikos lygis tebėra padidėjęs ir kelia grėsmę bankų sektoriui. Lietuvos banko atlikti bankų sektoriaus mokumo ir likvidumo testavimo nepalankiomis sąlygomis rezultatai rodo, kad bankų sektorius gebėtų atlaikyti nepalankius ekonominės raidos scenarijus ar netikėtus likvidumo sukrėtimus. Per mokumo testavimą įvertintas kapitalo sumažėjimas nekelia rizikos sektoriaus stabilumui, o tvirta likvidumo padėtis, daugiausia nulemta pakankamo likvidinio turto lygio, leistų bankų sektoriui atlaikyti tiek trumpalaikius, tiek ilgesnio laikotarpio likvidumo sukrėtimus.

Finansų sistemos būklė ir perspektyvos

Ekonomika ir finansų rinkos

Inflacijai ir palūkanų normoms mažėjant, rizikų fonas šviesėja, tačiau grėsmę kelia geopolitinė įtampa ir išaugęs politinis neapibrėžtumas

Kreditavimas ir įsiskolinimas

Verslo ir gyventojų kreditavimas mažėjančių palūkanų normų aplinkoje rodė atsigavimo ženklus, įsiskolinimas tebėra žemas

Įmonės ir namų ūkiai

Geopolitinio ir ekonominio neapibrėžtumo fone įmonės ir gyventojai tebėra atsparūs, paskolų grąžinti nevėluoja

Būsto ir komercinio NT rinkos

Gerėjant įperkamumui, būsto rinka aktyvėja jau pusmetį, tačiau dėl sumažėjusios rizikos premijos komercinio NT rinkos aktyvumas tebėra žemas

Bankai

Bankų sektorius ir toliau pasižymi dideliu pelningumu ir likvidumu, bankų turimų paskolų kokybė tebėra istoriškai gera

Sisteminės rizikos finansiniam stabilumui išaugusių geopolitinių rizikų fone

Įmonių skolos negrąžinimo rizika

Geopolitinių sukrėtimų pavojus ir užsienio prekybos partnerių patiriami sunkumai gali neigiamai paveikti Lietuvos įmonių galimybes grąžinti skolą

NT rinkos nuosmukio ir kainų korekcijos rizika

Nepaisant riboto dydžio kainų disbalansų, rizika būsto rinkoje atslūgsta, bet komercinio NT segmente tebėra aukštesnė dėl sumenkusios biurų paklausos ir vis dar brangaus refinansavimo

Sisteminės svarbos kibernetinių atakų rizika

Sisteminio masto kibernetinių atakų rizikos lygis tebėra padidėjęs išaugusių geopolitinių rizikų fone

Finansų sistemos atsparumas

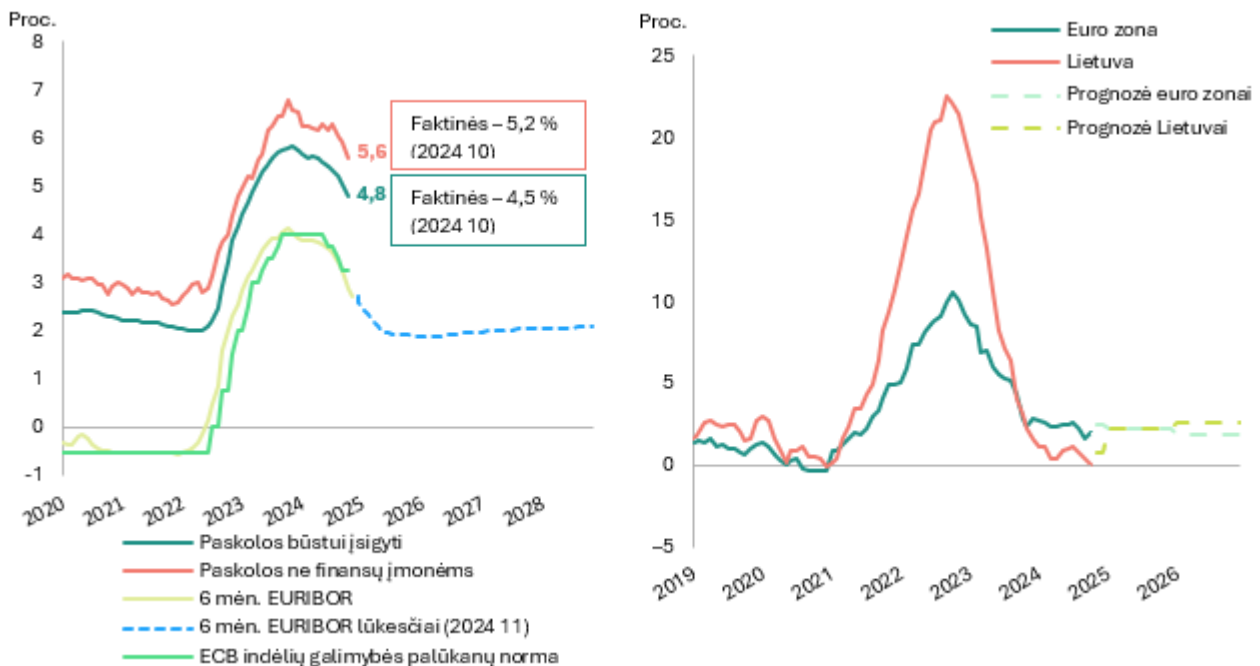
Atlikti mokumo ir likvidumo testavimai rodo, kad bankai gebėtų atlaikyti net ir nepalankius ekonominės raidos scenarijus ar netikėtus likvidumo sukrėtimus. Didelis pastarojo meto bankų sektoriaus pelningumas ir makroprudenciniai kapitalo reikalavimai padeda palaikyti reikšmingus kapitalo rezervus, tad per testavimą įvertintas kapitalo ir likvidumo sumažėjimas nekelia sisteminės rizikos sektoriaus stabilumui.

Lietuvos ir tarptautinės makroekonominės aplinkos bei finansų rinkų raida

Inflacijai euro zonoje grįžtant link 2 proc. vidutiniu laikotarpiu tikslo, 2024 m. euro zonoje įsivyravo mažėjančių palūkanų normų aplinka. Euro zonoje infliacija 2024 m. lapkričio mėn. sudarė 2,3 proc. – 8,3 proc. punkto mažiau nei 2022 m. spalio mėn., kai buvo pasiektas aukščiausias lygis. Sumažėjus infliacijai ir ECB 2024 m. birželio mėn. pradėjus mažinti pagrindinę indėlių galimybės palūkanų normą, ji per kelis kartus buvo sumažinta iki 3 proc., o 6 mėn. EURIBOR nuo aukščiausio 4,1 proc. lygio (2023 m. spalio mėn.) sumažėjo iki 2,7 proc. (2024 m. lapkričio mėn.) (žr. 1 pav. grafiką kairėje). Prognozuojama, kad infliacija tiek euro zonoje, tiek Lietuvoje 2025 m. sieks apie 2 proc., dėl to finansų rinkose tikimasi, kad palūkanos ir toliau mažės, tačiau 2025 m. numatomas šiek tiek švelnesnis mažinimas – rinkos lūkesčiai rodo, kad 2025 m. pabaigoje EURIBOR sumažės iki 2 proc. (žr. 1 pav. grafiką kairėje).

Sumažėjus infliacijai ir ECB indėlių galimybės palūkanų normai, mažėja ir naujų paskolų ne finansų įmonėms ir būsto paskolų palūkanų normos.

1 pav. Paskolų privačiajam sektoriui Lietuvoje, 6 mėn. EURIBOR bei ECB indėlių galimybės palūkanų normos (grafikas kairėje) ir metinė infliacija Lietuvoje ir euro zonoje (grafikas dešinėje)

Šaltiniai: Lietuvos bankas, ECB ir *Chatham Financial*.

Pastabos: būsto paskolų ir paskolų ne finansų įmonėms palūkanos apskaičiuotos taikant 3 mėn. slankųjį vidurkį. Punktyrinės linijos grafike kairėje – *Chatham Financial* rinkų lūkesčiai, dešinėje – ECB ir Lietuvos banko prognozės.

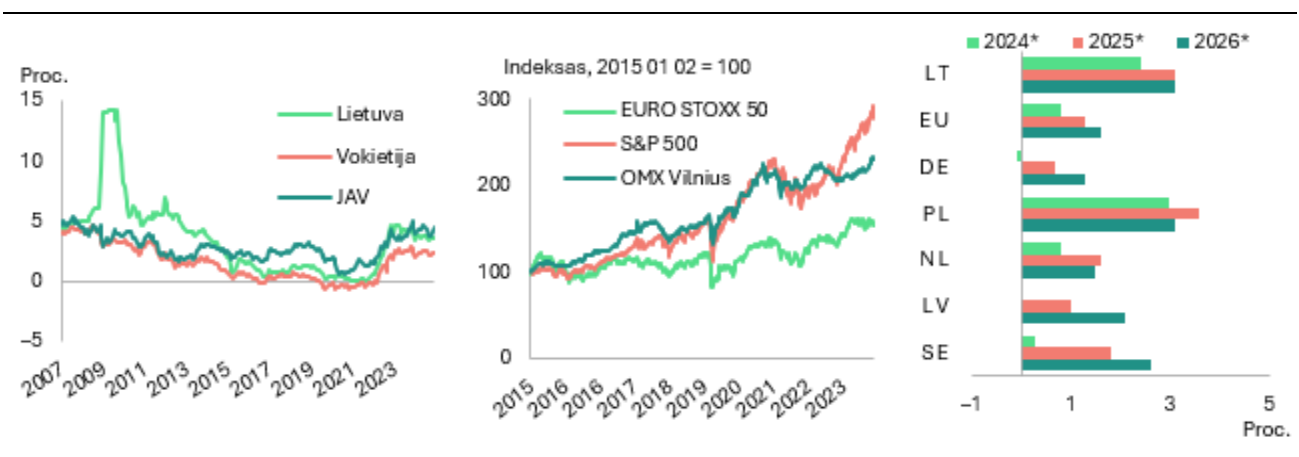
Europos, taip pat ir Lietuvos ekonomikos atsigauna dėl spartėjančios privačiojo vartojimo ir paslaugų sektoriaus plėtros, bet gali būti neigiamai paveiktos tebetvyrančio politinio ir geopolitikos neapibrėžtumo, silpnėjančių fiskalinių rodiklių ir vangios augimo tendencijos euro zonos šalyse. Lėčiau kylant kainoms ir pamažu atsigaunant realiosioms pajamoms, euro zonoje ir kai kuriuose kituose regionuose sustiprėjo paslaugų sektoriaus plėtra, o gamybos sektoriui sekasi prasčiau. Pirkimo vadybininkų indeksas (angl. *Purchasing Managers Index*, PMI) rodo, kad situacija gamybos sektoriuje daugelyje pasaulio regionų artimiausiu metu bus sudėtinga dėl gerokai pagausėjusių įvairių tarptautinės prekybos apribojimų ir tebetvyrančio didelio geopolitinio neapibrėžtumo. Pagrindinėse Lietuvos eksporto partnerėse šiais metais numatomas vangus BVP augimas, o Vokietijoje – ir minimalus jo mažėjimas (žr. 2 pav., grafiką dešinėje). Vis dėlto 2025 m., tikintis toliau mažėjančių palūkanų

normų, Lietuvos pagrindinių prekybos partnerių ekonomikos turėtų augti šiek tiek sparčiau, o 2026 m. prognozuojamas dar šiek tiek didesnis pakilimas (žr. 2 pav. grafiką dešinėje).

JAV ir Europos finansų rinkos sureagavo skirtingai į politinius sukrėtimus Europoje ir į lapkričio mėn. įvykusių JAV prezidento rinkimų rezultatus, didėja finansų rinkų pažeidžiamumas netikėtiems sukrėtimams. JAV prezidentu išrinkus D. Trumpą ir tikintis mažesnių mokesčių bei reguliavimo ir mažesnės fiskalinės drausmės, pirminė rinkos dalyvių reakcija buvo akcijų indeksų šuolis (žr. 2 pav. grafiką viduryje) bei JAV obligacijų pajamingumo didėjimas (žr. 2 pav. grafiką kairėje). JAV obligacijų pajamingumas per vieną mėnesį padidėjo 34 baziniais punktais, S&P 500 indeksas per vieną savaitę po rinkimų rezultatų paskelbimo padidėjo 5,1, o per 6 mėn. – 11 proc. Europos finansų rinkose tendencija skiriasi: trumpesnio laikotarpio palūkanos kaip tik mažėjo, EURO STOXX 50 indeksas per pusmetį sumažėjo 5,3 proc., o euras silpnėjo tikintis neigiamo poveikio euro zonos ekonomikai dėl izoliacinės JAV prekybos politikos.

Ryškesni JAV ir Europos akcijų bei obligacijų rinkų svyravimai, galimi akcijų ir obligacijų pervertinimai nulemia didesnį finansų rinkų pažeidžiamumą netikėtiems sukrėtimams ir jų jautrumą nepalankios korekcijos rizikai.

2 pav. 10 m. VVP pajamingumai (grafikas kairėje), akcijų vertės (grafikas viduryje), BVP augimo tempai Lietuvoje ir pagrindinėse prekybos partnerėse (grafikas dešinėje)

Šaltiniai: London Stock Exchange Group, 2024 m. gruodžio mėn. Lietuvos banko makroekonominės prognozės Lietuvai, kitoms šalims – 2024 m. lapkričio mėn. EK prognozės.

Ryškejant geopolitinės įtampas pasaulyje fonui, padidėjus politiniam neapibrėžtumui po JAV prezidento rinkimų, šalių ekonominę raidą ir finansinį stabilumą galinčių paveikti sukrėtimų rizika yra padidėjusi. Geopolitinė įtampa ir toliau yra didelė dėl tebesitęsiančio rusijos karo prieš Ukrainą, konfliktų Artimuosiuose Rytuose. D. Trumpo išrinkimas JAV prezidentu, politiniai pokyčiai Europoje ir Lietuvoje didina neapibrėžtumą, o tai gali turėti įtakos Lietuvos ekonomikai artimiausiais metais. Jei išrinktojo JAV prezidento D. Trumpo ketinimai įvesti visuotinius maito tarifus JAV importui iš pagrindinių prekybos partnerių būtų įgyvendinti, tai neigiamai veiktų ES valstybių konkurencingumą ir eksportą, pakenktų svarbiausiems nuo prekybos priklausomiems sektoriams, tokiems kaip automobilių ir cheminių medžiagų pramonė, mažintų ES įmonių eksportą ir investicijas JAV¹. Išrinkto naujo prezidento išlaidų planai gali reikšmingai padidinti JAV vyriausybės biudžeto deficitą ir sukelti didesnį nerimą rinkose. Kilę nauji tarptautinės prekybos trikdžiai, atsiradę žaliavų kainų ar kiti netikėti sukrėtimai galėtų neigiamai paveikti pasaulio finansų rinkas, šalių ekonomikų raidą ir finansinį stabilumą.

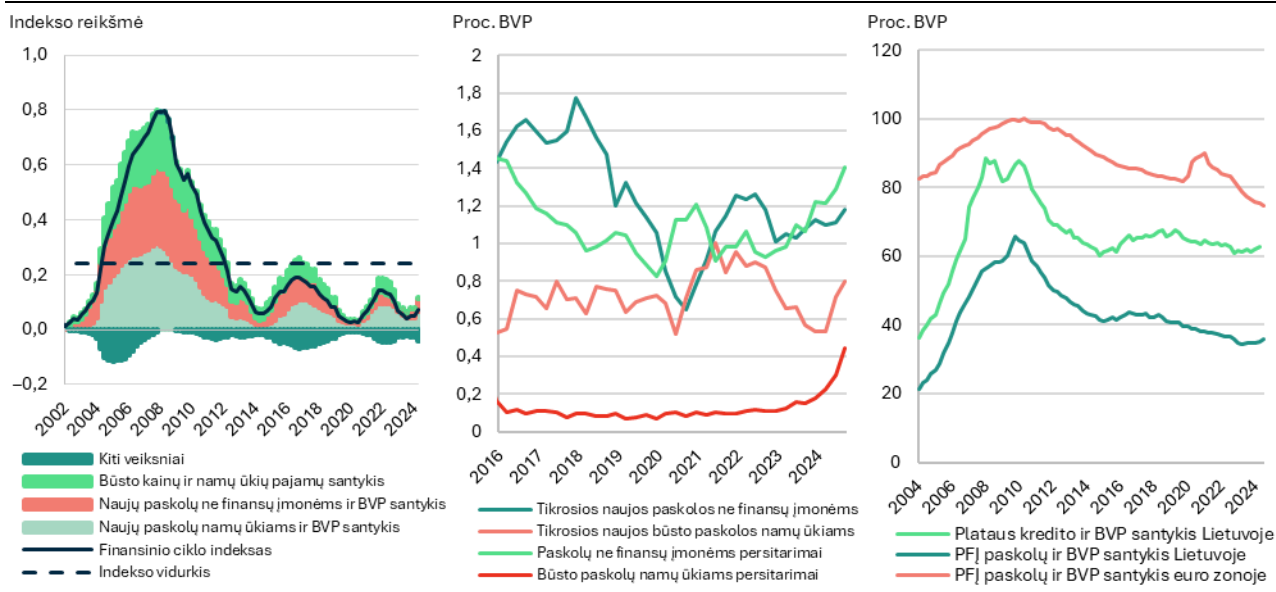
¹ Europos sisteminės rizikos valdybos skaičiavimai rodo, kad universalus 10 proc. tarifas eksportui į JAV Lietuvos eksportą sumažintų apie 1,5 proc., o viena pagrindinių Lietuvos prekybos partnerių – Vokietija – patirtų apie 4 proc. eksporto sumažėjimą. Kitų tarptautinių institucijų skaičiavimai rodo, kad tarifų poveikis ES realiajam BVP galėtų sudaryti nuo –0,1 iki –1,7 proc.

Įmonių ir namų ūkių finansinė būklė bei įsiskolinimo raida

Finansinio ciklo indeksas Lietuvoje 2024 m. antrąją pusę vis dar buvo žemo lygio, tačiau mažėjančių palūkanų normų aplinkoje verslo ir gyventojų kreditavimas rodė atsigavimo ženklų. Lietuvos banko skaičiuojamas finansinio ciklo indeksas (žr. 3 pav. grafiką kairėje) 2024 m. antrąjį ketvirtį pakilo nuo anksčiau stebėto žemiausio lygio. Šį nedidelį ūgtelėjimą daugiausia nulėmė dėl pradėjusių mažėti palūkanų normų didėjanti skolininkų paklausa ir palankios bankų skolinimo galimybės, kurios ir toliau nėra apribotos. Pirmuosius atsigavimo signalus rodo naujų paskolų verslui ir gyventojams teikimo tendencijos (žr. 3 pav. grafiką viduryje). Taip pat reikšmingai išaugo būsto paskolų persitarimų skaičius: per 2024 m. pirmus tris ketvirčius būsto paskolų persitarimai sudarė 5,7, o prieš metus atitinkamu laikotarpiu – 2,6 proc. būsto paskolų portfelio. Dažniausiai buvo susitariama dėl maržų arba palūkanų normų pakeitimo. Vartojimo paskolų segmentas taip pat tebėra aktyvus: nominalusis jų srautas Lietuvos rezidentams 2024 m. rugsėjo mėn. buvo 30 proc. didesnis nei prieš metus. Tiesa, šios rūšies paskolos ir toliau sudaro nedidelę – apie 8,4 proc. – dalį bendrame paskolų namų ūkiams portfelyje. Apskritai verslo ir gyventojų įsiskolinimas 2024 m. antrąjį pusmetį ir toliau buvo stabilus, tą rodė 62,8 proc. sudaręs įsipareigojimų ir BVP santykis, o gautų paskolų iš bankų ir BVP santykis vis dar buvo vienas mažiausių visoje euro zonoje (35,7 %, žr. 3 pav. grafiką dešinėje). Gyventojams ir įmonėms suteiktų bankų paskolų ir BVP santykis tebėra mažesnis už ilgalaikę tendenciją, nors aktyvesnis naujų paskolų teikimas lėmė santykio atotrūkio sumažėjimą.

Finansiniam ciklui kylant vangiai, paspartėjo naujų paskolų teikimas, o gyventojų ir verslo įsiskolinimo lygis vis dar yra vienas žemiausių euro zonoje.

3 pav. PFĮ kreditu pagrįstas Lietuvos finansinio ciklo indeksas ir jo kaitos veiksniai (grafikas kairėje), naujų paskolų srautų ir BVP santykiai (grafikas viduryje) bei kredito ir BVP santykiai (grafikas dešinėje)

Šaltiniai: ECB, Eurostatas, VDA ir Lietuvos bankas.

Pastabos: grafike viduryje tikrosios naujos paskolos ir persitarimai ne finansų įmonėms pateikti apskaičiuojami 12 mėn. slankiųjų vidurkių.

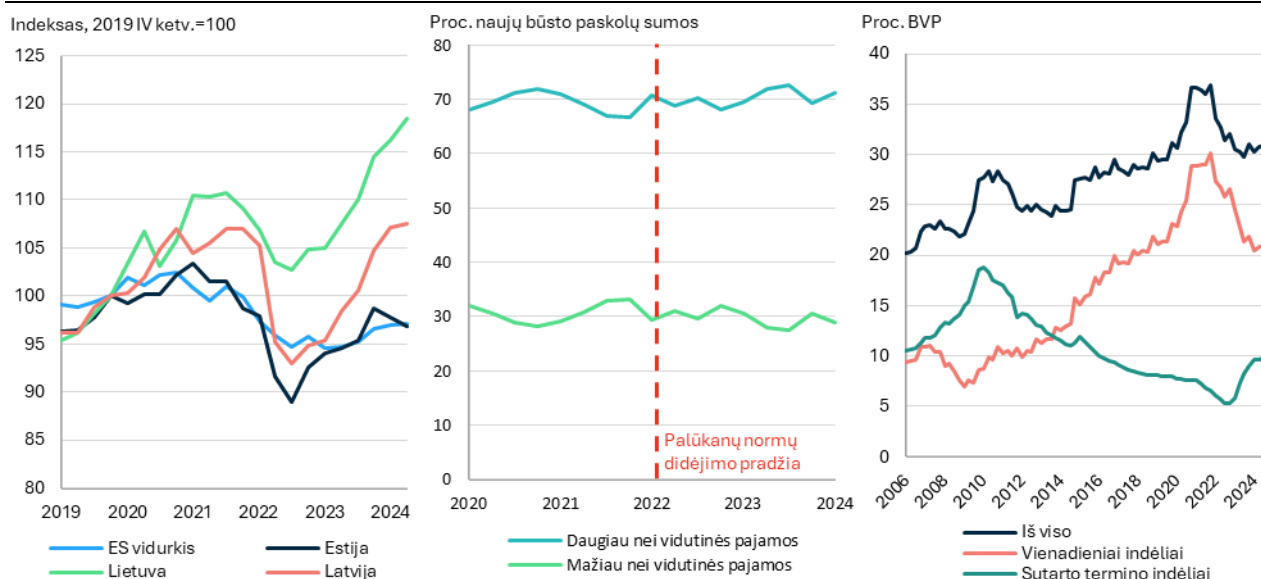
Grafike dešinėje platus kreditas apima visą kreditą, suteiktą ne finansų įmonėms ir namų ūkiams, neatsižvelgiant į kredito teikėją.

Gyventojams finansinį atsparumą palaikyti leidžia sparčiai kylantys atlyginimai ir pradėjusios mažėti palūkanų normos, o iššūkių ateityje galėtų kelti reikšmingai pablogėjusi įmonių finansinė perspektyva. 2024 m. viduryje realusis darbo užmokestis atskaičius mokesčius Lietuvoje buvo 8,6 proc. didesnis nei pernai tuo pačiu laikotarpiu – toks augimo tempas ir toliau buvo didžiausias tarp Baltijos šalių ir gerokai viršijo bendrą ES vidurkį. Realusis atlyginimas Lietuvoje jau yra beveik penktadaliu didesnis nei prieš pandemiją, o prognozėse numatomas nuosaikešnis algų didėjimas ir ateityje (žr. 4 pav. grafiką kairėje). Sparčiai didėjusios pajamos bei palanki padėtis darbo rinkoje leidžia gyventojams daugiau lėšų atidėti santaupoms ar kitiems ilgalaikiams

tikslams ir lemia gerą bankų paskolų portfelio kokybę (plačiau žr. skyriuje [Bankų sektoriaus raida](#)). Atsakingojo skolinimo nuostatai leido išvengti perteklinio įsiskolinimo rizikos, o ateityje gyventojų įsipareigojimų našta dar labiau palengvinti turėtų mažėjančios palūkanų normos. Dėl spartaus pajamų augimo reikšmingai nepablogėjo būsto paskolų prieinamumas pakilusių palūkanų normų laikotarpiu: 2022 m. viduryje mažiau nei vidutinės pajamas gaunantiems namų ūkiams suteiktos naujos būsto paskolos sudarė 31, o 2024 m. viduryje – 29 proc. viso srauto (žr. 4 pav. grafiką viduryje). Gyventojų turimų santaupų lygis šiek tiek sumenko, palyginti su pandemijos laikotarpiu 2020–2022 m. sukauptais rezervais, tačiau ir toliau buvo pakankamai aukštas: 2024 m. trečiąjį ketvirtį kredito įstaigose laikomų indėlių dalis sudarė 30 proc. BVP, vis didesnė dalis teko terminuotiesiems indėliams (žr. 4 pav. grafiką dešinėje). Tiesa, euro zonos mastu Lietuvos gyventojų santaupos PFĮ ir toliau sudaro ganėtinai kuklią dalį (euro zonoje indėlių ir BVP santykis siekia daugiau nei 60 %). Gyventojų finansinis atsparumas makroekonominiam neapibrėžtumui ateityje priklausys nuo situacijos darbo rinkoje bei nuo Lietuvos ir jos pagrindinių eksporto partnerių ekonominės padėties pokyčių. Pablogėjus ekonominėms perspektyvoms, įmonės galėtų susidurti su finansinėmis problemomis, o tai lemtų didėjančią atleidimų skaičių ir reikšmingesnį nedarbo lygio augimą.

Pastaruoju metu sparčiai kilę atlyginimai didino gyventojų perkamąją galią ir lėmė, kad būsto paskolų prieinamumas mažesnes pajamas uždirbantiems namų ūkiams reikšmingai nesuprastėjo.

4 pav. Realiojo darbo užmokesčio raida (grafikas kairėje), būsto paskolų gavėjų pasiskirstymas pagal pajamas (grafikas viduryje) bei gyventojų indėlių PFĮ ir BVP santykis (grafikas dešinėje)

Šaltiniai: Eurostatas, Namų ūkių finansinės stebėsenos informacinė sistema ir Lietuvos bankas.

Geopolitinio neapibrėžtumo ir pagrindinių užsienio prekybos partnerių patiriamų sunkumų fone Lietuvos ne finansų įmonių veikla tebėra stabili, o gamybos, prekybos ir paslaugų (išskyrus transporto) sektoriuose stebima pagyvėjimo ženklų. Atsigaunantis prekių ir paslaugų eksportas 2024 m. turėtų augti 1,2 proc., o 2025 m. numatomas 3,1 proc. kilimas². Didėjant gyventojų perkamajai galiai ir augant gyventojų skaičiui, didėja vidaus prekybos apimtis, o mažėjančios sukauptos atsargos skatina gamybos sektoriaus atsigavimą. Transporto įmonės patiria iššūkių, mažėja šio sektoriaus darbuotojų skaičius³. Prastėjanti pagrindinių užsienio prekybos partnerių situacija neigiamai atsilieptų iš Lietuvos eksportuojamų prekių ir paslaugų paklausai. Ne finansų įmonių apklausų duomenys rodo, kad, nors Lietuvos pramonės segmente pastaruoju metu pasitikėjimo rodikliai yra reikšmingai išaugę, Vokietijos pramonės ir prekybos įmonių pasitikėjimo rodikliai ir toliau mažėja ir 2024 m.

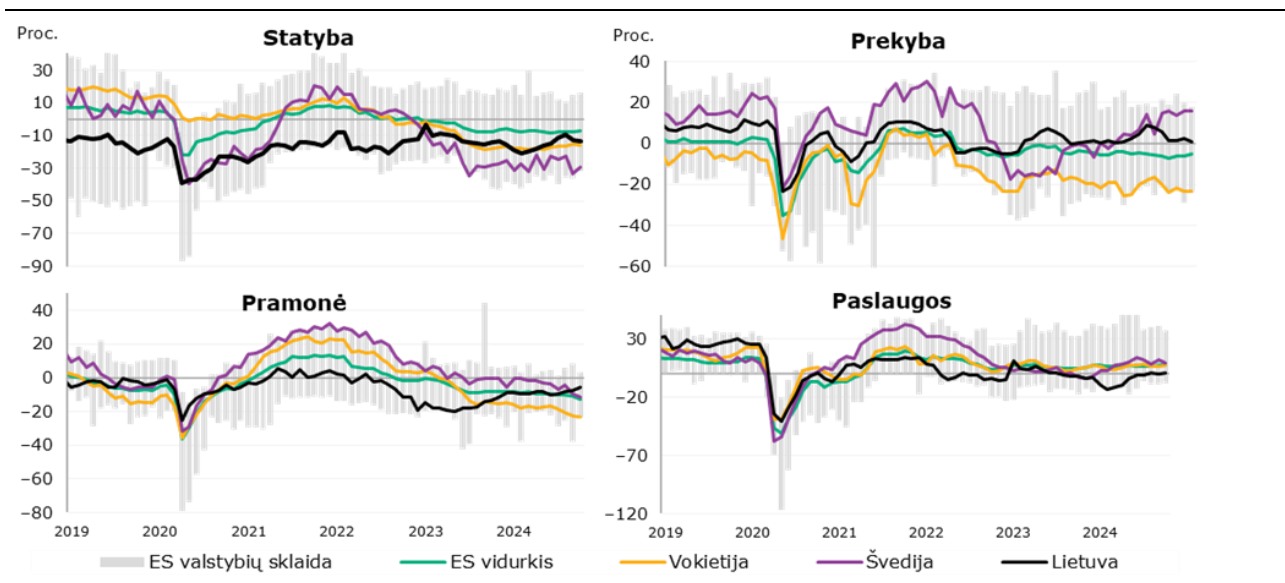
² Pastraipoje pateiktos 2024 m. rugsėjo mėn. Lietuvos banko makroekonominės prognozės.

³ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis.

spalio mėn. buvo prasčiausi euro zonoje (žr. 5 pav.). Užsitęsę sunkumai Vokietijos ekonomikoje galėtų lemti lietuviškos kilmės eksporto paklausos mažėjimą – tai labiausiai atsilieptų Lietuvos pramonės įmonėms. 2023 m. antrąją pusę sumažėjęs Švedijos statybos įmonių pasitikėjimo rodiklis pastaruoju metu buvo antras prasčiausias ES, o NT rinka tebėra prislopusi. Sunkumai šiame sektoriuje gali neigiamai paveikti medienos ir baldų gamyba bei eksportu užsiimančias Lietuvos įmones. Daugelyje pasaulio valstybių stiprėjantis paslaugų sektorius atsigavimo ženklų rodo ir Lietuvoje – metų pradžioje dėl iššūkių transporto segmente prasčiausiai euro zonoje verslo padėtį vertinusios Lietuvos paslaugų sektoriaus įmonės grįžo į neutralią zoną ir reikšmingai prisidėjo prie Lietuvos ekonomikos augimo.

Įmonių apklausų duomenys rodo atsigauančias paslaugų ir pramonės įmonių ir neigiamas užsienio prekybos partnerių nuotaikas, ypač prekybos ir pramonės įmonių segmente.

5 pav. ES valstybių įmonių pasitikėjimo rodikliai

Šaltinis: Eurostatas.

Šiek tiek augant bankrotų skaičiui, įmonių pelningumo ir likvidumo rodikliai tebėra geri, tačiau sunkumų patiria transporto sektorius. Geri 2023 m. pelningumo rodikliai⁴ ir pakankamas likvidžiojo turto rezervas didina įmonių atsparumą galimiems sukrėtimams. 2023 m. reikšmingai padidėjo transporto ir statybos, šiek tiek sumažėjo prekybos ir pramonės sektorių įmonių pelningumas. Išaugę apdirbamosios gamybos likvidumo rodikliai⁵ rodo geresnį pasirengimą ištikus sukrėtimui tvarkytis su trumpalaikio likvidumo problemomis. Naujausios [bankų apklausos](#) duomenimis, prasčiausiai vertinama transporto įmonių finansinė būklė, kartu mažėja ir konkurencija skolinant šioms įmonėms, tad didėja rizika dėl per didelės paskolų šiam sektoriui koncentracijos keliose kredito įstaigose. Jei materializuotųsi rizika dėl pagrindinių prekybos partnerių ekonominės situacijos pablogėjimo ir transporto sektorius patirtų sukrėtimų, didėjanti šio sektoriaus įmonių nemokumo apimtis neigiamai atsilieptų ir finansų įstaigų kredito portfelio kokybei. 2024 m. sausio–spalio mėn. fiksuotas 72 proc. didesnis bankrotų transporto sektoriuje skaičius, palyginti su 2023 m. atitinkamu laikotarpiu, tačiau tiek šio sektoriaus, tiek bendrai Lietuvos įmonių bankrotų lygis tebėra žemesnis nei ikipandeminio laikotarpiu (žr. 6 pav. grafiką kairėje), o pelningi 2023 m. padėjo sukaupti rezervų, kurie turėtų padėti atlaikyti galimus sunkumus ateityje.

Nepaisant žemo įmonių įsiskolinimo lygio ir geros bankų paskolų įmonėms portfelio kokybės, padidėję nuo eksporto labiausiai priklausančių sektorių įmonių nuostoliai apribotų galimybes vykdyti turimus įsipareigojimus

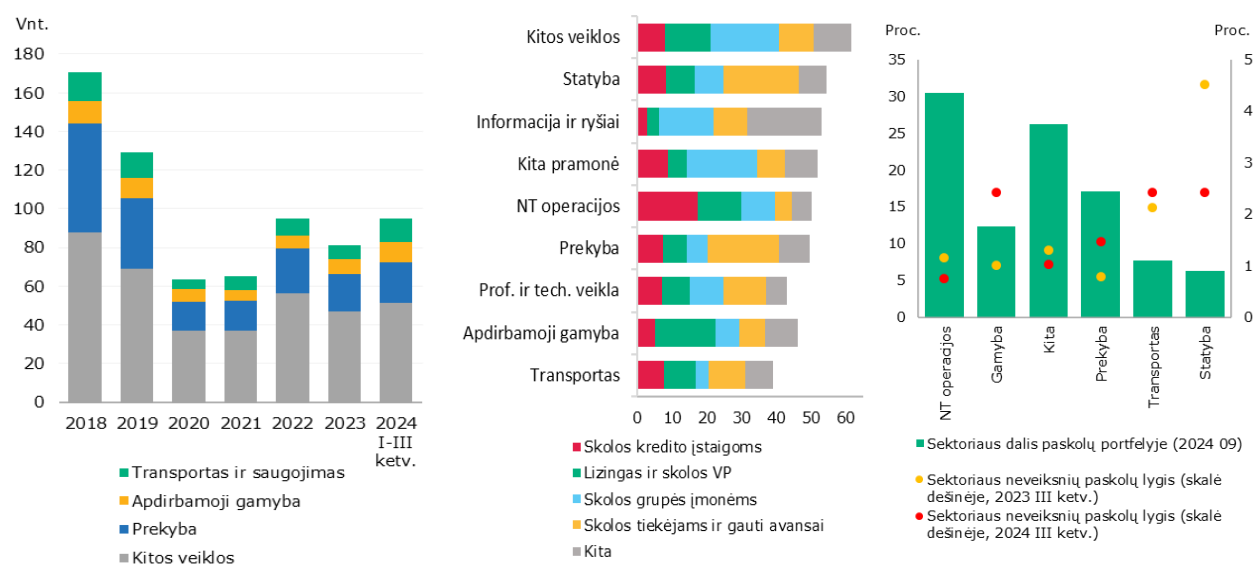
⁴ 2023 m. didėjo įmonių grynasis pelningumas, o turto ir nuosavybės grąža ir toliau buvo aukšto lygio (atitinkamai 7,1 ir 14,6 %).

⁵ Turimi omenyje einamojo likvidumo koeficiento, apyvartinio kapitalo ir turto santykio, kritinio likvidumo koeficiento ir absoliutaus likvidumo pinigais rodikliai.

ir dėl tarpusavio susietumo galėtų neigiamai paveikti kitas įmones, gyventojus ir finansų įstaigas. Mažėjant palūkanų normoms, 2024 m. trečiąjį ketvirtį įmonių neveiksnių paskolų apimtis vis dar buvo stabilus, per metus šiek tiek išaugo transporto (nuo 2,1 iki 2,4 %), reikšmingiau – gamybos (nuo 1,0 iki 2,4 %) sektorių rodikliai, tačiau abu šie sektoriai yra tarp mažiausiai įsiskolinusių (žr. 6 pav. grafiką dešinėje). Remiantis 2023 m. ne finansų įmonių balanso ataskaitų duomenimis, labiausiai įsiskolinusios buvo paslaugų bei statybos sektorių įmonės (jų įsipareigojimų ir turto santykis sudarė atitinkamai 62 ir 55 %), o mažiausiai – transporto ir saugojimo sektoriaus įmonės (39 %) (žr. 6 pav. grafiką viduryje). Įmonių pažeidžiamumą ir įsipareigojimų nevykdymo riziką gali padidinti reikšmingi tarpusavio įsipareigojimai. Į eksportą orientuotų sektorių įmonėms patyrus sunkumų ir negebant vykdyti turimų įsipareigojimų, nuostolius patirti galėtų tiek kitos susijusios įmonės, tiek finansų įstaigos, tiek ir gyventojai, o tai dar labiau didintų ekonomikos sukrėtimo poveikį.

Bankrotų skaičiaus padidėjimas fiksuojamas transporto sektoriuje, tačiau šio segmento įmonės – mažiausiai įsiskolinusios, o neveiksnių paskolų lygis reikšmingai nepadidėjo.

6 pav. Vidutinis bankrotų skaičius per mėnesį (grafikas kairėje), įmonių įsipareigojimų ir turto santykis (grafikas viduryje) ir sektorių paskolų dalys paskolų įmonėms portfelyje bei neveiksnių paskolų lygis (grafikas dešinėje)

Šaltiniai: Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba, VDA ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastabos: Įmonių įsipareigojimų ir turto santykis apskaičiuotas naudojant 2023 m. duomenis ir pavaizduotas pagal įsipareigojimų rūšį; „Kitos veiklos“ apima I, N, P, Q, R, S sektorius; „Prof. ir tech. veikla“ – profesinė, mokslinė ir techninė veikla, „Transportas“ – transportas ir saugojimas, „Gamyba“ – apdirbamoji gamyba.

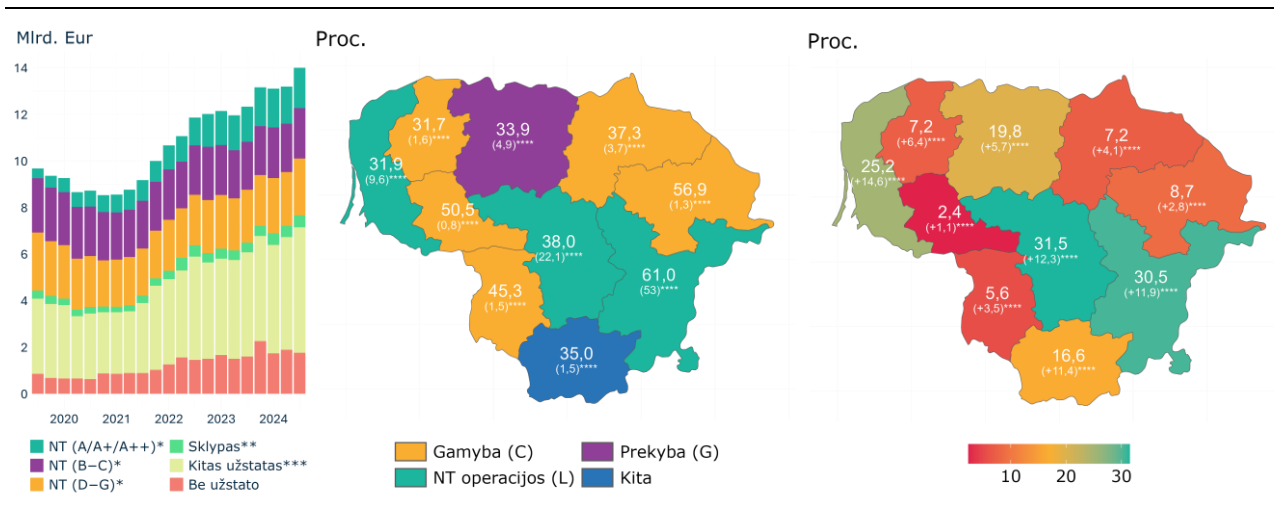
Beveik pusė ne finansų įmonių PFĮ paskolų portfelio yra su NT užstatu, tačiau didžioji dalis NT užstatu nėra energiška efektyvus⁶. 2024 m. rugsėjo mėn. paskolų ne finansų įmonėms portfelis sudarė 14 mlrd. Eur, iš jų paskolos su NT užstatu – 45,3, kitas užstatas – 38,5, o paskolos be užstatu – 12,6 proc. portfelio vertės (žr. 7 pav. grafiką kairėje). Paskolų su NT užstatu Vilniaus apskrityje portfelis siekia šiek tiek daugiau nei pusę (3,36 mlrd. Eur) viso ne finansų įmonių paskolų su NT užstatu portfelio, o dar trečdalis sudaro paskolos su įkeistu NT Kauno ir Klaipėdos apskrityse – atitinkamai 22,1 proc. (1,4 mlrd. Eur) ir 9,6 proc. (0,61 mlrd. Eur). Vilniaus apskrityje truputį daugiau nei 60 proc. viso ne finansų įmonių paskolų su NT užstatu portfelio sudaro paskolos NT operacijų veiklos įmonėms (žr. 7 pav. grafiką viduryje). Nors paskolos NT operacijų įmonėms sudaro reikšmingiausią paskolų su NT užstatu dalį Kauno ir Klaipėdos apskrityse, jų dalis gerokai mažesnė, palyginti su

⁶ Energiškai efektyviu NT laikomas A, A+, A++ energinę klasę atitinkantis NT. Energinio efektyvumo analizė atlikta naudojant NT fondo (VĮ Registrų centro), Pastatų energinio naudingumo sertifikatų registro ir PRDB duomenis. Apie dalį paskoloms įkeisto NT nėra informacijos apie jo energinę klasę. Siekiant geriau įvertinti ne finansų įmonių paskolų NT užstatu energinį efektyvumą, nenurodytos energinio naudingumo reikšmės buvo įvertintos statistiniais metodais (taikyti multinominės logistinės regresijos, sprendimų medžio, k-artimiausių kaimynų ir atsitiktinio miško metodai), pasinaudojant NT charakteristikos informacija (pvz., paskirtis, pamatų, sienų ir šildymo tipas, dujų naudojimas, statybos metai, renovacijos būseną ir pan.).

Vilniaus apskrityje (atitinkamai 38 ir 31,9 %). Vertinant NT užstatų energinį efektyvumą, išsiskiria Vilniaus ir Kauno apskritys – jose paskolų su A/A+/A++ energinės klasės NT užstatu dalis reikšmingai didesnė nei kitų regionų. Vis dėlto net ir šiose apskrityse ši dalis sudaro tik trečdalį ne finansų įmonių paskolų su NT užstatu portfelio pagal regionus (žr. 7 pav. grafiką dešinėje).

Didžiąją dalį ne finansų įmonėms suteiktų PFĮ paskolų sudaro paskolos NT operacijų įmonėms su NT užstatu Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse – palyginti su likusia Lietuva, šiuose regionuose yra daugiau energiška efektyviu NT užstatu užtikrintų paskolų, tačiau net ir didmiesčių apskrityse jos neviršija trečdaliao NT užtikrintų paskolų.

7 pav. PFĮ paskolų ne finansų įmonėms portfelio struktūra pagal užstato tipą (grafikas kairėje), vyraujanti skolininko ekonominė veikla paskolų su NT užstatu portfelyje pagal regionus 2024 rugsėjo mėn. (grafikas viduryje) ir paskolų su A/A+/A++ energinės klasės užstatu dalis paskolų įmonėms su NT užstatu portfeliuose pagal regionus 2024 rugsėjo mėn. (grafikas dešinėje)

Šaltiniai: VĮ Registrų centras, Pastatų energinio naudingumo sertifikatų registras, Lietuvos bankas ir PRDB.* Paskoloms su NT užstatu priskiriamos tokios paskolos, kurioms NT užstatas siekia bent 20 proc. paskolos vertės.
 ** Paskoloms su įkeistu žemės sklypu priskiriamos paskolos, kurios nepapuoia po * ir kurioms žemės sklypo vertė sudaro bent 20 proc. paskolos vertės.
 *** Paskoloms su kitu užstatu priskiriamos tokios paskolos, kurios nepapuoia po * ir **, tačiau turi bet kokio užstato, siekiančio bent 5 proc. paskolos vertės.
 **** Portfeliai pagal regionus apskaičiuoti atsižvelgiant į užstato adresą. Skliaustuose nurodyta regiono ne finansų įmonių paskolų su NT užstatu dalis šalies ne finansų įmonių paskolų su NT užstatu portfelyje (grafikas viduryje) ir regiono paskolų su A/A+/A++ energinės klasės užstatu dalies proc. punkto pokytis, palyginti su 2020 gruodžio mėn. (grafikas dešinėje).

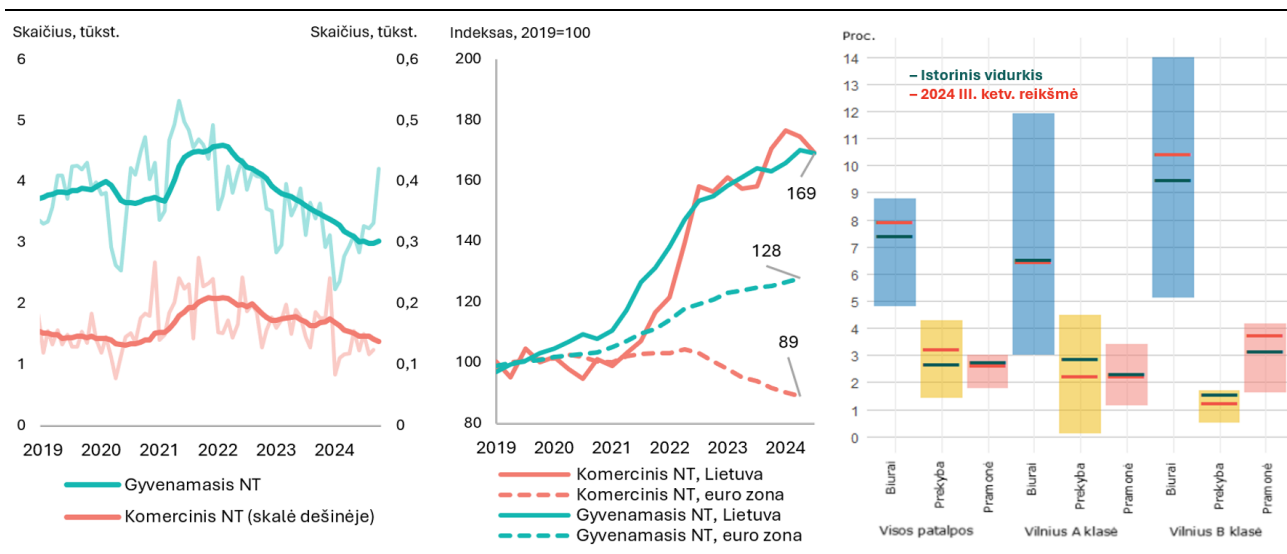
Būsto ir komercinio NT tendencijos

NT rinka pradeda aktyvėti, o rizikos, sietinos su NT kainų korekcija, – atslūgsta, ypač būsto segmente. Pingant skolinimuisi, 2024 m. spalio mėn. būsto pardavimų skaičius buvo didžiausias per dvejus metus ir pratęsė nuo vasaros stebimą rinkos atsigavimo tendenciją. Būsto rinką gaivina jau pusantrų metų gerėjantis būsto įperkamumas ir spartėjantis kreditavimas – per mėnesį suteikiamų būsto paskolų skaičius perkopė ilgalaikę tendenciją (2,1 tūkst. vnt.), o paskolų vertė jau viršija 2021 m. piką. Kita vertus, komercinio NT segmentas dar aiškiau neatsispyrė nuo dugno: 2024 m. trečiąjį ketvirtį sudarytų sandorių skaičius buvo didesnis nei pirmąjį ketvirtį (kai rinka buvo pasiekusi žemumą), tačiau vis dar fiksuotas 15 proc. metinis sandorių skaičiaus mažėjimas. Pastebėtina, kad pardavimai tiek komerciniame, tiek būsto segmente tebėra prislopę – atitinkamai iki 2020 ir 2014 m. lygio. Tai leidžia ir toliau tikėtis nuosaikaus NT kainų augimo (žr. 8 pav. grafikus kairėje ir viduryje). Rinkos sulėtėjimo laikotarpiu susikaupęs laisvo būsto rezervas kol kas ribos didesnius kainų šuolius, tačiau intensyvėjanti urbanizacija ateityje gali lemti pasiūlos stygių ir kelti spaudimą kainoms augti greičiau.

Komercinio NT sektoriuje rizikų lygis tebėra padidėjęs dėl vis dar didelės skolinimosi kainos ir biurų segmente juntamo paklausos stygiaus. Krintant EURIBOR, NT įmonių paskolų refinansavimo rizika šiek tiek atslūgo. Komercinių patalpų nuomos pajamingumas jau yra vidutiniškai 2,5 proc. punkto didesnis už skolinimosi iš bankų kainą (1 proc. p. padidėjimas per metus). Kita vertus, iki palūkanų didinimo ciklo pradžios 2022 m. šis skirtumas sudarė apie 4,5 proc., tad išaugusios skolos tvarkymo išlaidos vis dar neigiamai veikia komercinio NT valdytojų pelningumą ir riboja naujas investicijas. NT valdytojų pajamas taip pat mažina dėl hibridinio darbo ir spartaus patalpų plėtros tempo sunkiau įsisavinama biurų pasiūla (žr. 8 pav. grafiką dešinėje). Pavyzdžiui, Vilniaus A ir B klasės patalpų neužimtumo lygis 2024 m. trečiąjį ketvirtį sudarė atitinkamai 6 ir 10 proc. (1 ir 4 proc. p. padidėjimas per metus). Vis dėlto istoriškai ir euro zonos lygiu toks neužimtumas nėra išskirtinai didelis ir didesnių iššūkių NT valdytojams kelti neturėtų.

NT rinkos aktyvumas tebėra prislopęs, o kainų augimas nuosaikus, tačiau naujais sandorių duomenys leidžia tikėtis laipsniško rinkos atsigavimo.

8 pav. Mėnesinis NT pardavimo sandorių skaičius (grafikas kairėje), pardavimo kainos (grafikas viduryje) ir komercinių patalpų neužimtumas bei jo istorinė sklaida (grafikas dešinėje)

Šaltiniai: VĮ Registrų centras, Eurostatas, Lietuvos banko pasikartojančių sandorių būsto kainų indeksas ir *Colliers*. Pastabos: grafike kairėje tamsesnė kreivė – 6 mėn. slankusis vidurkis. Grafike dešinėje – istorinių verčių sklaida nuo 2011 m. Kategorija „Visos patalpos” – visų klasių patalpos Lietuvos didmiesčiuose, subkategorija „Pramonė” – pramonės ir logistinės patalpos.

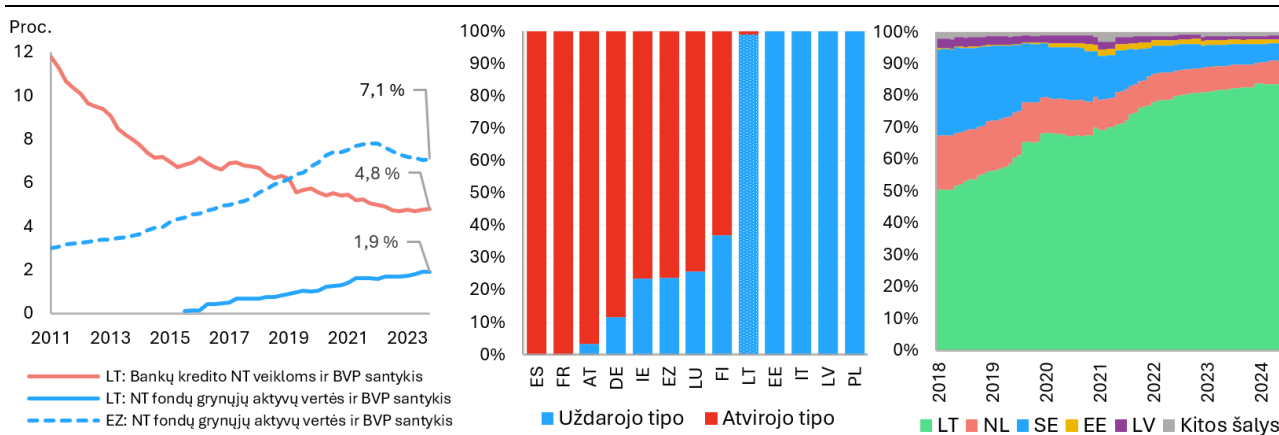
Lietuvoje registruotų NT fondų finansinis svertas yra didesnis nei įprastai euro zonoje, tačiau fondai iki šiol nesusidūrė su rimtesniais sunkumais refinansuodami paskolas. Be bankų, NT fondai tampa vis svarbesniu NT veiklų finansavimo šaltiniu: 2024 m. birželio mėn. NT fondų grynųjų aktyvų vertė sudarė 1,4 mlrd., o bankų kredito portfelis NT operacijų ir statybos įmonėms – 3,6 mlrd. Eur. Palyginti su ekonomikos raida, bankų kreditavimo svarbai nuosekliai mažėjant, NT fondų reikšmė didėjo (žr. 9 pav. grafiką kairėje). Kitaip nei didžiosiose euro zonos ekonomikose, Lietuvoje dominuoja uždarojo tipo, t. y. terminuotieji NT fondai (žr. 9 pav. grafiką viduryje), tad likvidumo neatitikties rizika jiems nėra tokia aktuali. Lietuvoje registruotų NT fondų svertas 2023–2024 m. vidutiniškai sudarė 150 proc. ir buvo didesnis už euro zonos vidurkį (apie 120 %). Vis dėlto net ir įtampos NT rinkoje sąlygomis vietiniai fondai 2024 m. sėkmingai refinansavo didžiausias bankų paskolas. Užkrato iš užsienio rinkų riziką slopina lokalus fondų finansavimas ir investicijos – daugiau kaip 80 proc. fondų kapitalo sutelkia vietiniai investuotojai (žr. 9 pav. grafiką dešinėje), o 75 proc. valdomo turto yra Lietuvoje.

Nepaisant riboto dydžio kainų disbalansų, rizikos būsto rinkoje atslūgsta, tačiau komercinio NT segmente tebėra padidėjusios dėl galimo paklausos ir pasiūlos disbalanso bei tebesančios refinansavimo rizikos. Pingant skolinimuisi ir gerėjant įperkamumui, būsto rinkos aktyvumas toliau didėja, bet ir toliau stebima riboto dydžio kainų disbalansų. Spaudimo būsto kainoms kristi pirminėje rinkoje nėra dėl didelių NT įmonių pelnų (2023 m. grynoji NT operacijų įmonių pelno marža siekė 29 % ir buvo didžiausia tarp visų ekonominių veiklų). Antrinėje

rinkoje būsto kainų kryptis mažai tikėtinas dėl žemo neveiksnių būsto paskolų lygio (2024 m. antrąjį ketvirtį – 0,8 %) ir nematomų priverstinių būsto pardavimų su nuolaida. Komercinio NT segmente rizikų lygis tebėra padidėjęs, o kainų korekcijos tikimybė ir toliau yra. Didesnį rizikos lygį rodo vis dar prislopęs rinkos aktyvumas bei ir biurų segmente tebeaugantis patalpų neužimtumas. Komercinio NT valdytojų pelningumą neigiamai veikia didesnės skolos tvarkymo išlaidos, o naujas investicijas riboja sumažėjusi rizikos premija. Kita vertus, bankams kredituojant tik saugiausius komercinio NT projektus, neveiksnių komercinio NT statybai ir įsigijimui skirtų bankų paskolų dalis sudaro tik 0,4 proc. Taigi, net nepalankiu scenarijumi, bankų nuostoliai neturėtų reikšmingai destabilizuoti finansų sistemos.

NT fondai Lietuvoje tampa reikšmingais NT veiklų finansuotojais, tačiau uždarojo tipo fondų paplitimas reikšmingai mažina su fondų sektoriaus plėtra sietinas rizikas.

9 pav. Bankų ir fondų NT veiklų finansavimas (grafikas kairėje), NT fondų rūšys pagal valdomo turto vertę (grafikas viduryje) ir investuotojų į Lietuvoje registruotus NT fondus kilmės šalis (grafikas dešinėje)

Šaltiniai: VDA, ECB statistinių duomenų saugykla, kolektyvinio investavimo subjektų statistinės ataskaitos ir PRDB.

Pastabos: grafike kairėje į bankų kreditą įtrauktas NT operacijų ir statybos įmonėms suteiktas kreditas. Grafike viduryje – 2024 m. birželio mėn. duomenys. Grafike dešinėje į finansavimo šaltinius įtrauktas akcinis kapitalas ir paskolos.

Bankų sektoriaus raida

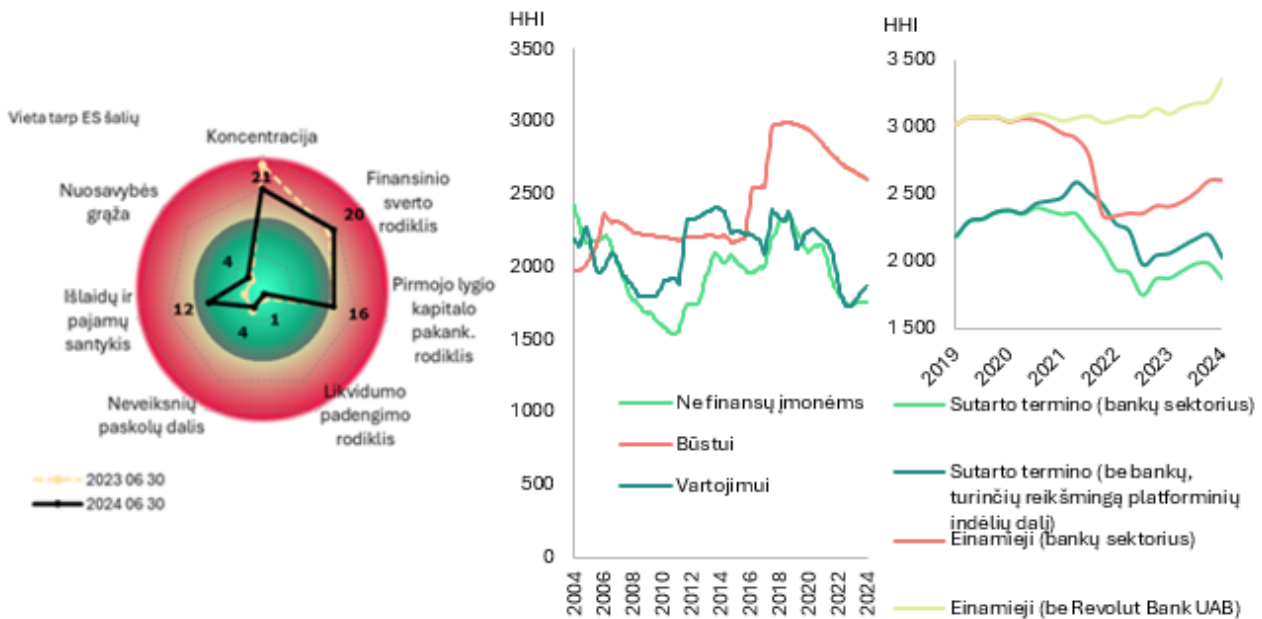
Lietuvoje veikiančių bankų veiklos rodikliai 2024 m. trečiąjį ketvirtį vis dar buvo geri – vidutiniai likvidumo, turto kokybės ir pelningumo rodikliai buvo tarp geriausių ES šalyse (žr. 10 pav. grafiką kairėje). 2024 m. devynių mėnesių Lietuvos bankų sektoriaus pelnas ir toliau buvo rekordinis – jis sudarė 788,1 mln. Eur, ir, nepaisant didesnės laikinojo solidarumo įnašo sumos⁷, buvo 30,7 mln. Eur (arba 4,1 %) didesnis negu atitinkamu laikotarpiu prieš metus. Aukštą pelningumą palaiko vis dar didelės bankų grynosios palūkanų pajamos dėl pakilusios palūkanų normų, nedidelės paskolų su fiksuotosiomis palūkanų normomis ir terminuotųjų indėlių dalies, taip pat didelių likvidumo rezervų, laikomų centriniame banke. Jau mažėjant palūkanų normoms, tikėtina, kad grynosios palūkanų pajamos ir kartu pelnas po truputį mažės. Sistemine likvidumo rizika Lietuvos bankų sektoriuje vertinama kaip labai maža – reikšminga rezervų, laikomų centriniame banke, dalis, net ir mažėjant pertekliniam likvidumui, užtikrina stabilų likvidumo šaltinį, o maža finansavimosi rinkose dalis užtikrina mažesnę sektoriaus priklausomybę nuo galimų finansų rinkų sukrėtimų. Sukauptos reikšmingos likvidumo atsargos mažina bankų poreikį naudotis trumpalaikėmis skolinimosi operacijomis centriniame banke ir leido dviem bankams, dalyvavusiems ECB TITRO III, be papildomo finansavimo pritraukimo laiku grąžinti lėšas (paskutinis grąžinimas buvo 2024 m. rugsėjo mėn.). Didelis pelningumas kartu su dideliais sukauptais likvidumo ir kapitalo rezervais didina bankų atsparumą galimiems sukrėtimams.

⁷ 2023 m. pirmąjį pusmetį sumokėta 56 mln. Eur (laikinis solidarumo įnašas pradėtas taikyti 2023 m. gegužės 16 d.), o 2024 m. pirmąjį pusmetį – 154 mln. Eur.

Bankų paskolų ir indėlių koncentracijos lygis Lietuvoje tebėra vienas didžiausių ES, bet koncentracija skolinant būstui mažėja (žr. 10 pav. grafiką viduryje). Viena pagrindinių to priežasčių – padidėjusi konkurencija⁸, dėl kurios mažėja ir būsto paskolų maržos (2024 m. spalio mėn. naujų būsto paskolų maržos mediana sudarė 1,47 % ir buvo 0,9 proc. p. mažesnė nei 2020 m. viduryje). Einamųjų indėlių koncentracija, pašalinus reikšmingą Revolut Bank UAB įtaką, tebėra didelė ir pastaruoju metu šiek tiek padidėjo (žr. 10 pav. grafiką dešinėje).

Lietuvos bankų sektoriaus rodikliai yra tarp geriausių ES, bet koncentracija ir toliau yra viena didžiausių, nors skolinant būstui ji mažėja.

10 pav. Bankų veiklos rodikliai (grafikas kairėje), paskolų portfelių koncentracija (grafikas viduryje) ir privačiojo ne finansų sektoriaus indėlių koncentracija (grafikas dešinėje)

Šaltiniai: Europos bankininkystės institucija (EBI), Lietuvos bankas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastabos: koncentracija matuojama Herfindahlio ir Hirschmano indeksu (HHI). Žalia spalva – Lietuvos rodiklis yra geresnis nei daugumoje ES šalių, o raudona – blogesnis. Lietuvos bankų sektorius lyginamas su kitų šalių EBI imtimi. Išlaidų ir pajamų santykis apskaičiuotas neįtraukus Revolut Bank UAB dėl banko veiklos modelio specifikos – dalis tarptautinės Revolut banko grupės mastu patiriamų išlaidų priskiriamos Lietuvos veikiančiam Revolut Bank UAB.

Bankų paskolų portfelio kokybė tebėra gera – nuo šių metų pradžios fiksuojamas tik reikšmingesnis vartojimo paskolų portfelio pablogėjimas, bet, bankų vertinimu, viso paskolų portfelio rizika vis dar yra padidėjusi. Gera įmonių ir namų ūkių finansinė padėtis dėl mažo įsiskolinimo lygio ir santykinai geros makroekonominės aplinkos (pvz., augančio BVP, sumažėjusios infliacijos, mažėjančių palūkanų normų) lemia, kad neveiksnių paskolų dalis per pusmetį sumažėjo ir 2024 m. trečiąjį ketvirtį sudarė 0,94 proc. viso paskolų portfelio (žr. 11 pav. grafiką kairėje). Tiesa, neveiksnių paskolos nuo metų pradžios padidėjo tik vartojimo paskolų segmente, bet istoriškai, neveiksnių paskolų lygis ir šiame segmente tebėra neaukštas (siekia 2,8 %). Nors didesnių nuostolių dėl neveiksnių paskolų bankai kol kas nepatyrė, ir toliau esant geopolitiniam ir makroekonominiam neapibrėžtumui, bankai vis dar atsargiai vertina skolininkų padėtį. Tą rodo vis dar didesnė paskolų⁹, kurių kredito rizika nuo pirminio pripažinimo reikšmingai padidėjo, dalis, nors per 2024 m. trečiąjį ketvirtį ji šiek tiek sumažėjo (žr. 11 pav. grafiką viduryje). Tokių įmonių paskolų dalis sudaro 12,8 %, o būsto paskolų – didžiausia nuo 2019 m. (siekia 9,1 %).

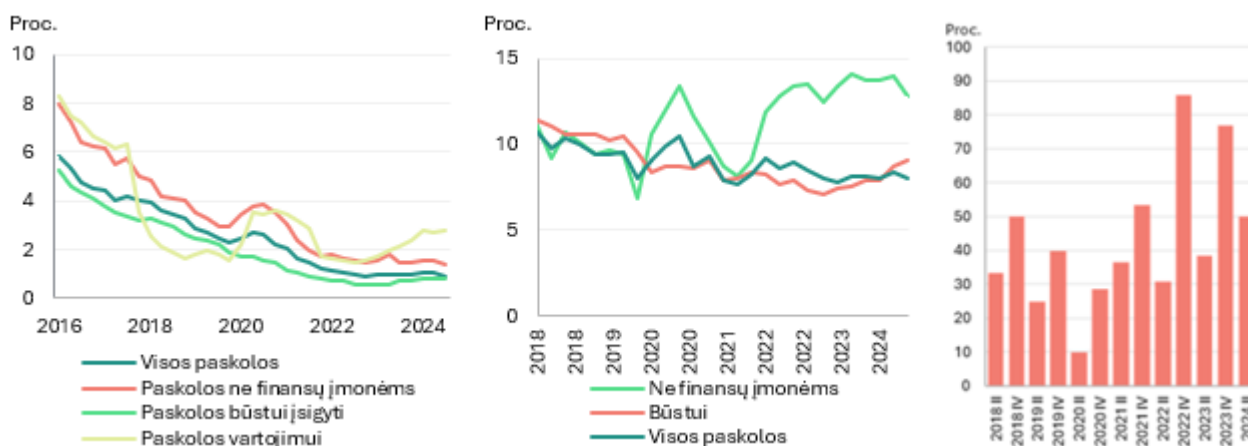
⁸ Bankų apklausos duomenimis, bankai didėjančią konkurenciją skolinant būstui įvardija nuo 2023 m.

⁹ Paskolos su reikšmingai padidėjusia kredito rizika apima 2 lygio paskolas, kurių kredito rizika nuo pirminio pripažinimo reikšmingai padidėjo, bet vertė nesumažėjo.

Bankų sektoriui ir visai finansų sistemai riziką tebekelia padažnėjusios kibernetinės atakos. Remiantis Lietuvos banko vykdomos [bankų apklausos](#) duomenimis, 2024 m. antrąjį pusmetį pusė bankų Lietuvoje susidūrė su kibernetinėmis atakomis (žr. 11 pav. grafiką dešinėje). Be to, patys bankai kibernetinių atakų keliamą riziką vertina kaip šiuo metu svarbiausią Lietuvos finansų sistemai. Reaguojant į padidėjusias kibernetines grėsmes, atliekami įvairūs veiksmai siekiant didinti bankų ir visos finansų sistemos atsparumą. Pavyzdžiui, Lietuvoje nuo 2023 m. vidurio kredito įstaigos dalijasi informacija įvairiais kibernetinio saugumo aspektais: įspėjimais, konfigūravimo priemonėmis ir kitais techniniais kibernetinio išpuolio duomenimis. Nuo 2025 m. bus pradėtas taikyti [Skaitmeninės veiklos atsparumo finansų sektoriuje reglamentas \(DORA\)](#), kuriame nustatyta, kad tam tikri finansų rinkos subjektai turės atlikti pažeidžiamumo kibernetinėms atakoms testavimą. ECB euro zonos lygiu irgi skiria dėmesį kibernetinėms grėsmėms ir 2024 m. liepos mėn. užbaigė [kibernetinio atsparumo testavimą nepalankiausiomis sąlygomis](#). Jo tikslas buvo analizuoti, kaip euro zonos bankai reaguotų į rimtą, bet tikėtiną kibernetinio saugumo incidentą ir kaip po jo atsigaūtų.

Didesnis neveiksnių paskolų dalies augimas nuo 2024 m. pradžios fiksuojamas tik paskolų vartojimui segmente, bet bankai vis dar atsargiai vertina paskolų portfelio kokybę, o padažnėjusios kibernetinės atakos ir toliau kelia riziką.

11 pav. Neveiksnių paskolų dalis (grafikas kairėje), paskolų, kurių kredito rizika yra reikšmingai padidėjusi, dalis (grafikas viduryje) ir su kibernetinėmis atakomis susidūrusių bankų dalis (grafikas dešinėje)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Bankų mokumo ir likvidumo vertinimas

1. Bankų mokumo vertinimas

Siekiant įvertinti šalyje veikiančių finansų rinkos dalyvių¹⁰ kapitalo pakankamumą ekonomikos sukrėtimo atveju, buvo atliktas mokumo testavimas nepalankiomis sąlygomis¹¹. Testavimas apima 2,5 metų laikotarpį (nuo 2024 m. trečiojo ketvirčio iki 2026 m. pabaigos) ir pagrįstas 2024 m. antrojo ketvirčio duomenimis. Testavimui atlikti sudaryti du ekonomikos raidos scenarijai – labiausiai tikėtinas ir nepalankusis (žr. 1 lentelę).

¹⁰ Atliekant mokumo testavimą, vertinami šie finansų rinkos dalyviai konsoliduotu lygmeniu: AB „Mano bankas“, AB SEB bankas, AB Šiaulių bankas, European Merchant UAB, Jungtinės centrinės kredito unijos grupė, Lietuvos centrinės kredito unijos grupė, PayRay Bank, UAB, „Swedbank“, AB, UAB GF bankas, UAB Urbo bankas.

¹¹ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad atlikto testavimo rezultatai nėra prognozė, o gautus rezultatus reikia vertinti atsižvelgiant į daromas prielaidas.

Labiausiai tikėtino scenarijus atveju Lietuvos ekonomikos raida išlaikytų nuosaikų augimą, o pagal nepalankų scenarijų – patirtų dvejus metus trunkantį nuosmukį. Labiausiai tikėtinas scenarijus sudarytas remiantis oficialiomis Lietuvos banko makroekonominės raidos prognozėmis, paskelbtomis 2024 m. rugsėjo mėn. Pagal šį scenarijų, Lietuvos ūkis augtų dėl didėjančios užsienio paklausos, gausesnės ES paramos ir geros padėties darbo rinkoje. Hipotetinio nepalankio scenarijus atveju daroma prielaida, kad dėl tarptautinių konfliktų ir užsitęsusių sunkumų Vokietijos pramonėje mažėtų tarptautinė prekyba ir labai trauktųsi Lietuvos eksporto apimtis. Sumažėjus užsienio paklausai, lėtėtų gamyba, didėtų nedarbo lygis, trauktųsi atlyginimai ir vidaus paklausa. Galiausiai, neigiama makroekonominė aplinka ir nesubalansuotumas NT rinkoje lemtų NT kainų korekciją.

1 lentelė. Pagrindinių makroekonominių rodiklių kaita pagal testavimo scenarijus (procentais)

Rodiklis	Faktinis rodiklis	Labiausiai tikėtinas scenarijus				Nepalankusis scenarijus		
	2023	2024	2025	2026	2024	2025	2026	
BVP (pokytis per metus)	0,5	2,0	2,9	3,3	0,4	-4,4	-0,2	
Prekių ir paslaugų eksportas (pokytis per metus)	-3,4	3,8	3,9	3,8	0,9	-13,2	-9,9	
Privačiojo vartojimo išlaidos (pokytis per metus)	-0,3	3,0	4,0	3,7	0,5	-9,0	-3,0	
Nedarbo lygis (vidutinis metinis)	6,8	7,4	7,1	6,9	8,3	11,3	12,5	
Darbo užmokestis (pokytis per metus)	14,0	10,2	8,3	7,8	8,5	-1,8	1,5	
Vidutinė metinė infliacija (pagal SVKI)	8,7	1,0	2,5	2,6	1,0	0,6	0,9	
Būsto kainų indeksas (pokytis per metus)	8,3	6,8	5,2	6,4	2,6	-11,0	-6,6	

Šaltiniai: VDA ir Lietuvos banko skaičiavimai.

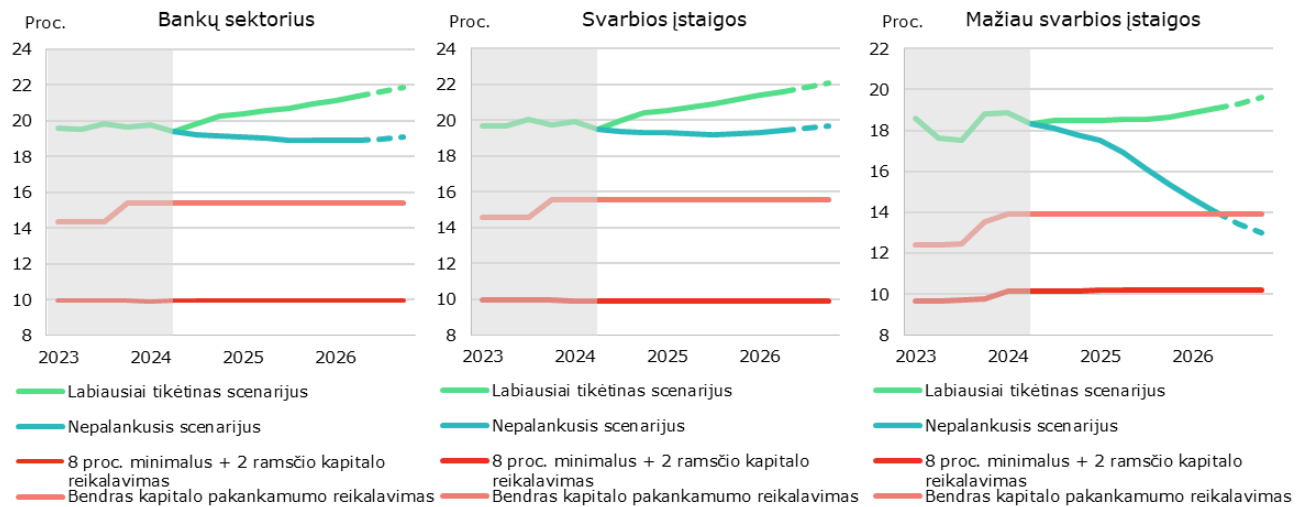
Pastaba: BVP, prekių ir paslaugų eksportas ir privačiojo vartojimo išlaidos nurodyti palyginamosiomis kainomis.

Mokumo testavimo rezultatai rodo, kad bendrai bankų ir centrinių kredito unijų sistema turi pakankamai kapitalo ir yra atspari galimiems sukrėtimams (žr. 12 pav. grafiką kairėje). Pagal labiausiai tikėtiną scenarijų kredito įstaigų KPR augtų ir 2026 m. pabaigoje sudarytų 21,9 proc., o pagal nepalankų scenarijų KPR šiek tiek sumažėtų ir 2026 m. pabaigoje jis būtų 19,1 proc. Tačiau atskirų įstaigų analizė rodo, kad išsiskiria svarbių įstaigų¹² (angl. *significant institutions*) ir mažiau svarbių įstaigų (angl. *less significant institutions*) reakcija į testavimo scenarijų.

Bankų ir centrinių kredito unijų sistema turi pakankamai kapitalo ir yra atspari galimiems sukrėtimams, tačiau svarbių ir mažiau svarbių įstaigų reakcija į nepalankų testavimo scenarijų skiriasi.

¹² Svarbioms įstaigoms priskiriami AB SEB bankas, AB Šiaulių bankas, „Swedbank“, AB. Šiuos bankus ECB prižiūri tiesiogiai kartu su Lietuvos banku.

12 pav. Finansų rinkos dalyvių bendro KPR pokytis pagal scenarijus (grafikas kairėje), svarbių įstaigų KPR pokytis pagal scenarijus (grafikas viduryje) ir mažiau svarbių įstaigų KPR pokytis pagal scenarijus (grafikas dešinėje)

Šaltiniai: bankų duomenys ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: bendrą kapitalo pakankamumo reikalavimą sudaro: 8 proc. minimalus kapitalo reikalavimas, 2 ramsčio kapitalo reikalavimas, kapitalo apsaugos rezervas, AKR, kitų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervas ir sektorinis sisteminės rizikos rezervo reikalavimas.

Pagal nepalankųjį scenarijų 2026 m. pabaigoje kelios mažiau svarbios įstaigos galėtų pažeisti bendrą kapitalo reikalavimą, o papildomo kapitalo poreikis siektų apie 1,1 proc. dabartinio sistemos kapitalo lygio.

Mažiau svarbios įstaigos yra jautresnės (žr. 12 pav. grafiką dešinėje) ir nepalankiojo scenarijaus atveju galėtų susidurti su papildomo kapitalo poreikiu. Jų KPR 2026 m. pabaigoje sudarytų 13 proc. ir būtų 0,9 proc. punkto mažesnis nei bendras kapitalo pakankamumo reikalavimas, o testuojamoms įstaigoms reikėtų apie 34 mln. Eur papildomo kapitalo, kad būtų tenkinami visi reikalavimai¹³. Viena iš testuojamų įstaigų pažeistų ir minimalų individualų reikalavimą, apimantį 8 proc. minimalų ir individualų 2 ramsčio kapitalo reikalavimą, jai reikėtų 10,4 mln. Eur šiam reikalavimui įgyvendinti. Didesnį mažiau svarbių įstaigų jautrumą pagal nepalankųjį scenarijų iš dalies lemia santykinai didesnės šių įstaigų administracinės išlaidos ir didesni kredito nuostoliai. Testavimo nepalankiomis sąlygomis metu kapitalo reikalavimus pažeidusioms įstaigoms rekomenduojama stiprinti savo veiklos modelį, gerinti rizikos valdymą ir didinti turimą kapitalo rezervą.

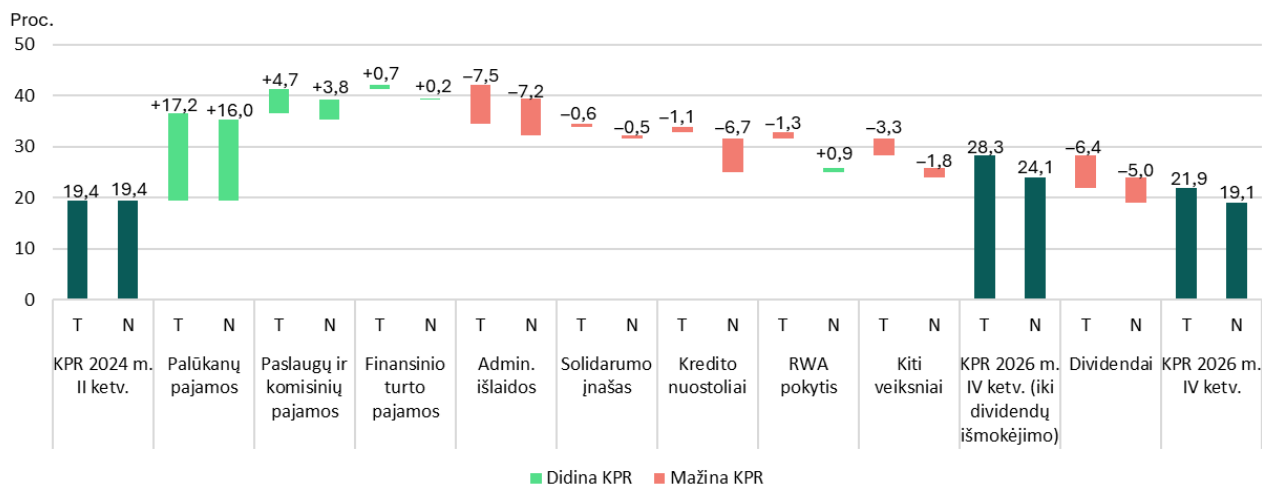
KPR kaitos veiksnių išskaidymas (žr. 13 pav.) rodo, kad palūkanų pajamos leistų kredito įstaigoms iš dalies absorbuoti pagal nepalankųjį scenarijų išaugančius kredito nuostolius.

Pagal labiausiai tikėtiną scenarijų, testavimo laikotarpiu įstaigos nuosekliai didintų kredito portfelį, o vis dar esantis pakankamai didelis pelningumas leistų padidinti ir taip aukštą KPR. Pagal nepalankųjį scenarijų, kapitalo didinimą labiausiai stabdytų reikšmingai išaugantys kredito nuostoliai – per visą testavimo laikotarpį jie sudarytų apie 1,1 mlrd. Eur (apie 4 % 2024 m. antrąjį ketvirtį viso paskolų portfelio). Nepalankiojo scenarijaus atveju grynosios palūkanų pajamos sumažėtų, tačiau vis tiek būtų reikšmingos, o tai finansų sistemos lygiu iš dalies kompensuotų kredito nuostolius ir lemtų tik nedidelį KPR susitraukimą.

Pagal labiausiai tikėtiną scenarijų kredito įstaigos padidintų KPR, o pagal nepalankųjį scenarijų kapitalo didinimą stabdytų kredito nuostoliai, kuriuos iš dalies kompensuotų reikšmingos palūkanų pajamos.

¹³ Jei būtų atlaisvintas 1 proc. AKR reikalavimas, papildomo kapitalo poreikis sudarytų 26,3 mln. Eur.

13 pav. Kredito įstaigų KPR išskaidymas pagal labiausiai tikėtiną (T) ir nepalankųjį (N) scenarijus

Šaltiniai: bankų duomenys ir Lietuvos banko skaičiavimai.

2. Bankų likvidumo testavimas

Bankų ir centrinių kredito unijų sistema¹⁴ bendrai išlaiko reikšmingas likvidžiojo turto atsargas ir yra pasirengęs atlaikyti trumpojo laikotarpio likvidumo sukrėtimus. Sistemos padengimo likvidžiuoju turto rodiklis¹⁵ (angl. *liquidity coverage ratio*, LCR) tebėra stabiliai aukštas (362 % 2024 m. rugsėjo mėn.) ir reguliacinį reikalavimą¹⁶ viršija daugiau nei tris kartus (žr. 14 pav. grafiką kairėje). Neįtraukus Revolut Bank UAB, kuris dėl specifinio veiklos modelio turi labai aukštą likvidumo rodiklį, sistemos LCR būtų mažesnis (231 % 2024 m. rugsėjo mėn.), tačiau vis tiek gerokai viršytų reikalavimą. Atliktas LCR testavimas nepalankiomis sąlygomis parodė, kad bankų ir centrinių kredito unijų sistema Lietuvoje yra pajėgi atlaikyti galimus likvidumo sukrėtimus. Kritus likvidžiojo turto vertei ir reikšmingai padidėjus indėlių atsiėmimui, sistemos LCR pastebimai sumažėtų, tačiau vis dar būtų dvigubai didesnis nei minimalus reikalavimas (neįtraukus Revolut Bank UAB, sistemos LCR nukristų iki 130 %). Nors kelių pavienių kredito įstaigų LCR pagal hipotetinį nepalankųjį scenarijų galėtų nedaug pažeisti reguliacinio reikalavimo ribas, bankų ir kredito unijų sistema neturėtų susidurti su sisteminiu likvidumo trūkumu.

Kredito įstaigos, valdydamos grynųjų pinigų srautus, yra pasirengusios atlaikyti ir ilgesnio laikotarpio likvidumo sukrėtimus. Bankų ir centrinių kredito unijų sistemos pinigų srautų valdymo analizė padėjo įvertinti kredito įstaigų galimybes palaikyti pakankamą likvidžių lėšų kiekį skirtingais laikotarpiais per vienus metus įvykus hipotetiniam 3 mėn. trukmės išaugusio likvidumo poreikio scenarijui. Rezultatai rodo, kad bankų ir centrinių kredito unijų likvidžiojo turto atsargos labiausiai susitrauktų per pirmą testuojamą mėnesį (12 proc. p.), tačiau vėliau pamažu grįžtų į pradinį lygį (žr. 14 pav. grafiką dešinėje). Kaip ir LCR atveju, nuo 2023 m. antrojo ketvirčio vienių metų likvidumo valdymo padėtis ir toliau buvo stabili.

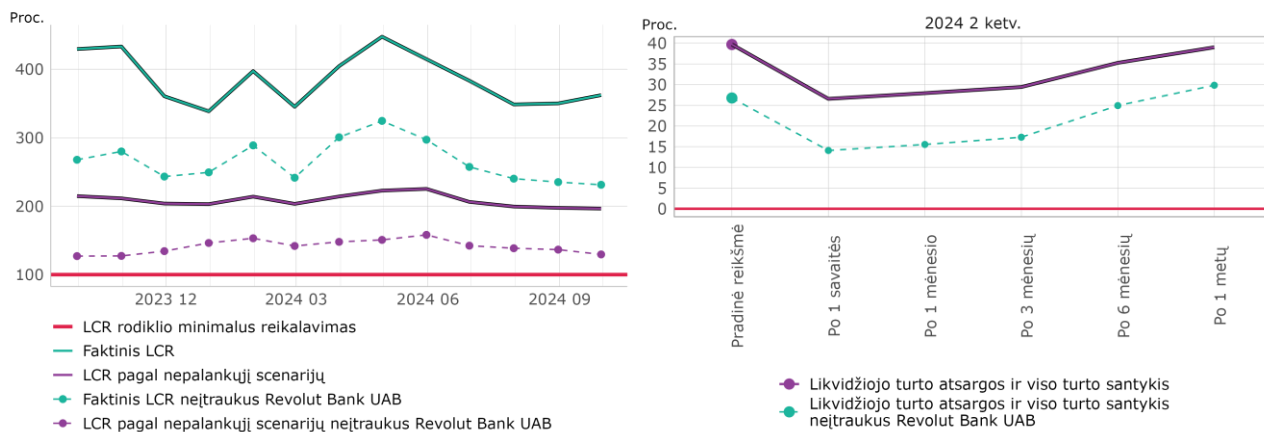
Bankų ir centrinių kredito unijų sistemai būdingi aukšti likvidumo rodikliai, didžioji dalis kredito įstaigų yra pajėgios su atsarga atlaikyti likvidumo sukrėtimus.

¹⁴ Atliekant kredito įstaigų likvidumo vertinimą, įtraukiamos šios įstaigos: AB „Fjord bankas“, Finora Bank UAB, AB „Mano bankas“, AB SEB bankas, AB Šiaulių bankas, European Merchant UAB, Jungtinės centrinės kredito unijos grupė, Lietuvos centrinės kredito unijos grupė, PayRay Bank, UAB, Saldo Bank, UAB, „Swedbank“, AB, Revolut Bank UAB, UAB GF bankas, UAB SME bankas, UAB Urbo bankas.

¹⁵ LCR parodo kredito įstaigos galimybes tenkinti 30 dienų likvidumo poreikį, atsižvelgus į gaunamų ir netenkamų pinigų srautus ir likvidžiojo turto atsargas.

¹⁶ LCR reikšmė neturi būti mažesnė nei 100 proc., t. y. kredito įstaigos likvidžiojo turto atsargos turi būti ne mažesnės nei grynasis netenkamų pinigų srautas per 30 kalendorinių nepalankiausių sąlygų laikotarpio dienų.

14 pav. Bankų ir centrinių kredito unijų sistemos padengimo likvidžiuoju turto rodiklio kaita (grafikas kairėje), likvidžiojo turto atsargos ir viso turto santykio kaita pagal 3 mėn. likvidumo sukūrimo scenarijų (grafikas dešinėje)

Šaltiniai: bankų duomenys ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Santrumpos

AB	akcinė bendrovė
AKR	anticiklinis kapitalo rezervas
BVP	bendrasis vidaus produktas
ECB	Europos Centrinis Bankas
ECBS	Europos centrinių bankų sistema
EK	Europos Komisija
EPĮ	elektroninių pinigų įstaigos
ES	Europos Sąjunga
Eurosistema	Europos Centrinis Bankas ir euro zonos centriniai bankai
FRD	finansų rinkos dalyviai
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
JK	Jungtinė Karalystė
KIS	kolektyvinio investavimo subjektai
KPR	kapitalo pakankamumo rodiklis
KRT	Kapitalo rinkos taryba
MĮ	mokėjimo įstaigos
MPT	mokėjimo paslaugų teikėjai
NT	nekilnojamas turtas
PF	pensijų fondai
PFĮ	pinigų finansų įstaigos
PPTFP	pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencija
PRDB	paskolų rizikos duomenų bazė
SVKI	suderintasis vartotojų kainų indeksas
TVF	Tarptautinis valiutos fondas
VDA	Valstybės duomenų agentūra
VP	vertybiniai popieriai
VVP	vyrtausybės vertybiniai popieriai
TITRO	tikslinės ilgesnės trukmės refinansavimo operacijos

© Lietuvos bankas

Gedimino pr. 6, LT-01103 Vilnius

www.lb.lt

Finansinio stabilumo būklės ir sisteminių rizikų Lietuvos finansų sistemai apžvalgoje nagrinėjama bankų sektoriaus, įmonių bei namų ūkių būklės raida ir situacija NT rinkose, nustatomos svarbiausios rizikos, galinčios daryti įtaką šalies finansų sistemos, ypač bankų, veiklai, finansų sistemos gebėjimas atlaikyti sukrėtimų poveikį. Apžvalgoje pateikiama medžiaga yra statistinių duomenų analizės, modeliavimo ir ekspertų vertinimo rezultatas. Apžvalgą rengia Lietuvos bankas.

Apžvalga pagrįsta informacija, paskelbta iki lapkričio 30 d.

Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

ISSN 3030-1920 (online)